

УДК 528.9

Н.М. Дук

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ІННОВАЦІЇ І КАРТОГРАФУВАННЯ МИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто трактування понять «інновація», «інноваційна діяльність». Висвітлено основні види інновацій та інноваційних процесів у митній діяльності, напрями впливу митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі на інноваційний розвиток держави. Визначено основні напрями, рівні, об'єкти, показники картографування, запропоновано типи й сюжети карт інноваційних процесів у митній системі України.

Ключові слова: картографування, митна діяльність, інновації, інноваційні процеси, інноваційна діяльність.

N. Duk

INNOVATIONS AND MAPPING OF CUSTOMS ACTIVITIES

Definitions of «innovation», «innovative activities» have been considered. The basic types of innovation processes in customs activities and areas of influence of foreign trade customs tariff regulation on the innovative development of the country have been highlighted. Key directions, levels, objects, parameters of mapping have been determined and types and subjects of maps of innovative processes in the Ukrainian customs system have been proposed.

Keywords: mapping, custom activities, innovations, innovation processes, innovation activities.

Н.Н. Дук

ИННОВАЦИИ И КАРТОГРАФИРОВАНИЕ ТАМОЖЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрена трактовка понятий «инновация», «инновационная деятельность». Освещены основные виды инноваций и инновационных процессов в таможенной деятельности, направления влияния таможенно-тарифного регулирования внешней торговли на инновационное развитие государства. Установлены основные направления, уровни, объекты, показатели картографирования, предложены типы и сюжеты карт инновационных процессов в таможенной системе Украины.

Ключевые слова: картографирование, таможенная деятельность, инновации, инновационные процессы, инновационная деятельность.

Вступ. Намагання України інтегруватись у світове високотехнологічне конкурентне середовище зумовлює необхідність формування та запровадження інноваційної моделі розвитку, яка повинна забезпечити високі й стабільні темпи економічного зростання, вирішити низку соціальних і екологічних проблем, забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, гарантувати їй економічну безпеку та чільне місце на світовому ринку. Маючи значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності, Україна втрачає свої позиції, відстаючи від розвинених країн. Для подолання цієї тенденції держава має використовувати всі чинники активізації інноваційного процесу, зокрема удосконалення національної системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). У цьому аспекті зростає актуальність інформаційної підтримки процесу розробки і реалізації ефективної митної політики, забезпечення оперативною і достовірною інформацією щодо інноваційних процесів, в тому числі інформацією, представленою в картографічній формі.

Вихідні передумови. Інноваційним процесам присвячені праці вітчизняних і зарубіжних економістів і географів: О.І. Амоші, Т.А. Ачкасової і О.П. Горкіна, Ю.М. Бажала, В.М. Геєця, С.Ю. Глазьева, А.П. Голікова, Ю.Д. Качаєва, Н.Д. Кондратьєва, С. Кузнеца, Д.С. Львова, М.Г. Нікітіної, Я.Б. Олійника, М.Т. Пашути, С.А. Тархова, А.І. Трейвіша, А.А. Чухна, Й. Шумпетера, Т. Хагерстранда та ін. Значно менше

географічних робіт, у яких досліджується територіальна структура митної діяльності [2, 4, 6-8], і лише окремі праці присвячені географічним дослідженням митної діяльності як чинника інноваційного розвитку [6, 8]. Робіт, що торкаються питань картографування інновацій у митній діяльності, ми взагалі не виявили.

Метою статті є висвітлення особливостей інноваційних процесів, що відбуваються у сфері митно-тарифного регулювання ЗЕД та функціонування митної системи України, впливу митної політики на розвиток інновацій у країні, а також визначення тих аспектів інновації, які представляють предмет картографічного моделювання, основних напрямів і підходів до картографування означених явищ.

Виклад основного матеріалу. Для картографічного відображення будь-якого явища, зокрема й інновацій у митній діяльності, необхідне чітке розуміння суті цього явища, його структури, особливостей тощо. Слід визначити саме той аспект інновації, який представляє собою предмет географічного вивчення і картографічного моделювання, встановити ті явища інноваційної сфери (об'єкти, процеси, зв'язки і т. і.), які можуть бути локалізовані у просторі в матеріальній формі і до яких може бути застосовано порівняльний аналіз, метричний інструментарій [1] та інші прийоми географо-картографічного дослідження.

Існують різні визначення понять про інновації, інноваційні процеси, діяльність, продукти тощо. Ми будемо дотримуватись визначень, які даються

в Законі України «Про інноваційну діяльність» [5]: інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Інноваційна діяльність (ІД) – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок та зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Можна виокремити кілька типів інновацій: товарну, технологічну, управлінську, соціальну, ринкову, маркетингову, екологічну. Для митної діяльності характерні перші три типи.

Розрізняють об'єкти і суб'єкти ІД, що виконують певну функцію або ряд функцій в інноваційному процесі. *Об'єктами* ІД, зокрема в митній справі, є інноваційні програми і проекти, нові знання, інтелектуальні продукти, обладнання, технологічні процеси, інфраструктура, організаційно-технічні рішення та ін. Інновації бувають як матеріальні – нові продукти, наприклад, інспекційно-оглядовий комплекс (ІОК) на митному об'єкті, нові типи митно-логістичних центрів, так і нематеріальні – нові ідеї, процеси, організаційні методи, такі як інформаційно-комунікаційні технології, сучасні системи управління ризиками у митній діяльності тощо. *Суб'єктами* ІД можуть бути фізичні або юридичні особи, які провадять ІД або залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію інноваційних проектів. Управління інноваційними процесами у митній справі та їх фінансування здійснюється на державному рівні, можлива матеріально-технологічна підтримка міжнародних організацій, при створенні інноваційних об'єктів митно-логістичної інфраструктури залучаються і приватні інвестиції.

З урахуванням вище означеного пропонується створення карт, які відображають об'єкти й суб'єкти, а також різні типи ІД; розміщення, ступінь забезпеченості митних установ новітніми приладами, інформаційно-комунікаційними засобами, ІОК; підприємства галузей промисловості, де виготовляється новітнє устаткування для виконання митних операцій; бібліотеки, наукові і навчальні заклади, де здійснюється підготовка фахівців митної справи і виконуються наукові розробки відповідної тематики; чисельність і склад науковців, кількість та характер запатентованих винаходів, ліцензій, наукових публікацій та ін.

Інновації у митній справі умовно можна поділити на такі, що підвищують ефективність митної діяльності, оптимізують функціонування митних органів, і такі, що сприяють інноваційним процесам у країні шляхом митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі, тобто як заходи непрямого регулювання інноваційних процесів в економіці. Для створення сприятливих умов розвитку ІД помітну роль повинна відігравати митна політика, націлена на захист українського виробника інноваційної продукції та пом'якшення митних бар'єрів на шляху міждержавної міграції

інновацій. Основні заходи митно-тарифного регулювання для селективної експортної та імпоротної підтримки інновацій спрямовані на створення умов для прискореного росту експорту вітчизняної високотехнологічної продукції та на сприяння привнесенню ззовні інноваційних елементів. Перший напрям реалізується за допомогою таких засобів, як створення «Зеленого коридору» інноваційним компаніям; спрощений порядок експорту товарів високого ступеня переробки; мінімізація терміну митного оформлення при експорті інноваційної продукції; консультаційна підтримка особам, які займаються експортом інноваційної продукції з питань митного оформлення товарів; створення переліку країн, при експорті в які вимоги експортного контролю не застосовуються щодо окремих видів товарів тощо. Засобами другого типу є пільги стосовно митного обкладання інноваційного імпорту, застосування *ad hoc* особливих умов постачання комплексного устаткування для будівництва об'єктів високого технологічного рівня, митні преференції у межах інтеграційних союзів, програм транскордонного співробітництва та ін. Важлива роль в інноваційному процесі належить технопаркам та технополісам, вільним економічним зонам інноваційного типу, для стимулювання розвитку яких створюються особливі умови, зокрема і митні пільги.

У цьому аспекті на національному рівні картографуванню підлягають такі об'єкти ІД, як компанії, технопарки, вільні економічні зони, транскордонні утворення, діяльність яких має інноваційне спрямування і які мають митні пільги та інші преференції у ЗЕД (рис.). На глобальному рівні доцільно картографувати країни й інтеграційні об'єднання, до інноваційних товарів з яких застосовується особливий порядок митних процедур.

Найважливішим завданням інновацій у Державній митній системі України (ДМСУ) є підвищення ефективності діяльності митної служби в усіх напрямках: надійного забезпечення економічного розвитку держави; максимального сприяння зовнішній торгівлі та залученню інвестицій в українську економіку; нарощування транзитного потенціалу країни; повного надходження доходів у Державний бюджет; підвищення рівня національної безпеки; адекватного рівня захисту вітчизняних товаровиробників, об'єктів інтелектуальної власності; ефективної боротьби з адміністративними правопорушеннями і злочинами.

Вирішення цих завдань потребує оптимізації структури і функцій митних органів, застосування інновацій у митних технологіях. Серед інновацій, які імплементуються у митній системі України, відзначимо такі: створення єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів, використання системи управління ризиками, співпраця митниці і торгівлі, співпраця ДМСУ з митними адміністраціями інших країн в рамках концепції «безшовного потоку інформації», контроль на спільному кордоні, перехід до електронного декларування, електронно-логістичного супроводу вантажів, організація роботи за принципом «єдиного офісу», де будуть розташовані представники всіх

Рис. Розміщення підприємств, до товарів і транспортних засобів яких встановлено спрощений порядок митних процедур, 2010 р.

необхідних контролюючих органів, застосування інноваційних технологій (ІТ) підготовки фахівців митної справи та ін.

Особливого значення набуває митно-логістична інфраструктура, яка є тим матеріально-технічним базисом, без якого немає сенсу говорити про інновації у митній діяльності в цілому. Розвиток транспортно-логістичних центрів та інфраструктурного забезпечення пунктів пропуску через державний кордон має велике значення для покращання соціально-економічної ситуації у прикордонні. Пункти пропуску, розташовані на великих міжнародних магістралях на стику держав, де зосереджена митна, фінансова, транспортна, складська, комунально-побутова, торговельна, інформаційна інфраструктура, стають полюсами росту у прикордонних регіонах, перетворюючись на локальні, субрегіональні, а інколи й на транснаціональні центри інноваційної активності, а прилегле прикордоння — на територію з динамічним розвитком. Питання картографування митної інфраструктури вже розглядалися нами [3, 4].

Розвиток інноваційного процесу може бути охарактеризований на картах різних сюжетів низкопоказників, які характеризують розміщення, ступінь імплементації інновацій та їх ефективність: доступ до інформаційно-комунікативних технологій; частка митних установ, облаштованих новітніми інформаційно-комунікативними засобами, інспекторсько-оглядовими комплексами, обсяги і ефективність функціонування мультимодальних митно-логістичних комплексів, кількість науковців, захищених дисертацій, патентних заявок, що

стосуються митної справи, зареєстрованих в країні; зміни у тривалості митного оформлення (пропуску через кордон), кількості митних правопорушень, обсягах наданих митних послуг, сплачених податків та інших результатів після введення інновацій. Підсумком аналітичного картографування мають бути синтетичні карти оцінки інноваційного потенціалу митної системи в цілому та окремих підрозділів, а також рівня його реалізації.

Як зазначалось, картографування інноваційних процесів має здійснюватись на різних рівнях. На глобальному рівні об'єктами картографування є окремі країни та їх об'єднання. Національний рівень передбачає картографування інноваційності відносно зон діяльності митниць, окремих митно-транспортних центрів та їх сполучень. На локальному і регіональному рівнях акцентується увага на характеристиці конкретних об'єктів інноваційного процесу та їх комплексів.

Висновки. Економічна глобалізація та інтенсифікація технічного прогресу обумовлюють необхідність відповідності митної діяльності сучасним особливостям та обсягам міжнародних торгових, науково-технічних, туристичних та інших обмінів. Інновації у митній справі стосуються, з одного боку, митно-тарифного регулювання ЗЕД з метою посилення інноваційної складової державного економічного комплексу, включенню України до глобального науково-технічного розвитку, зростанню рівня інноваційної активності вітчизняних підприємств, а з іншого — підвищення ефективності діяльності самої митної системи. Аналіз інноваційних процесів у митній діяльності дозволив

визначити основні напрями, рівні, показники картографування, сюжети карт, які розкривають ці процеси. Слід зауважити, що карти інновацій є складовою загальною системою карт митної діяльності. І саме зараз, на стадії аналізу стану та здійснення модернізації митної системи України, особливе значення має картографічна інформація щодо особливостей розміщення митних об'єктів, обсягів і напрямів товаро- і пасажиропотоків через кордон, ступеня відповідності цим обсягам потужності й рівня облаштованості митних установ, оскільки

перш, ніж займатися ІТ та їх упровадженням, потрібно розібратися з тим, де і як розмістити ці технології, заради яких цілей ставити певний інспекційно-оглядовий комплекс, застосовувати інші новачки на митному об'єкті та приводити фізичні об'єкти митної інфраструктури у належний стан.

Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент К.М. Горб

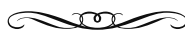
Література:

1. Ачкасова Т.А., Горкин А.П. Географизация стадий инновационного процесса // Материалы докл. науч. конф. МГУ «Ломоносовские чтения», апр. 2009 г. Секц.: География: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.geogr.msu.ru/science/conf/lom>
2. Горб К. Проблемы территориальной организации митной справи України // Вісн. Акад. митної служби України. – Дніпропетровськ, 2001. – № 4. – С. 72-76.
3. Дук Н.М. Функціональні особливості карт митної інфраструктури // Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку: Зб. наук. праць. – К.: ДНВП «Картографія», 2008. – Вип. 3. – С. 140-143.
4. Дук Н.М. Функції і види карт митної служби України // Вісн. Дніпропетров. ун-ту. Сер.: Географія, геологія. Вип. 9. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2005. – С. 87-91.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36.: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
6. Коцан Н.Н. Територіальна організація митної служби в Україні. – Луцьк: РВО «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Л. Українки, 2005. – 384 с.
7. Пістун М.Д., Коцан Н.Н. Суспільно-географічні основи митної діяльності України // Економічна та соціальна географія: Наук. зб. – К., 2000. – Вип. 49. – С. 95-101.
8. Смирнов І.Г. Логістика: просторово-територіальний вимір: Монограф. – К.: Обрії, 2004. – 335 с.

УДК 372.851

Н.В. Ивлева, Н.М. Тургумбекова

Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы

ГЕОГРАФИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ ШКОЛЬНИКОВ В СИСТЕМЕ ДВЕНАДЦАТИЛЕТНЕГО ОБУЧЕНИЯ

Государственная программа развития образования в Республике Казахстан принята в октябре 2004 года. Она предусматривает переход на двенадцатилетнее среднее образование. Данная программа планирует профильную подготовку школьников основной ступени, кроме того, введен новый уровень – «Послесреднее профессиональное образование». В связи с этим, считаем целесообразным углубленное изучение практической географии, краеведения, основ туризма и страноведения.

Ключевые слова: 12-летнее среднее образование; профильная подготовка школьников; география, краеведение, туризм.

N. Ivleva, N. Turgumbekova

GEOGRAPHICAL EDUCATION IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF PUPILS IN THE 12-YEAR EDUCATIONAL SYSTEM

The State program for the development of education in the Republic of Kazakhstan was adopted in October 2004. It involves conversion to 12-year secondary education. This program aims to train pupils in the main school profile, it also introduces a new level of «Post-secondary professional education». In this regard we consider it expedient to study practical geography, native land, the foundations of tourism and regional geography.

Keywords: 12-year secondary education, pupils' professional training, geography, study of native land, tourism.